

Reserapport:
**Besök på skolor, internat
och dagcenter för
funktionshindrade barn och
ungdomar i Lettland**
10-13 september 2009

Av Ulf Arvidsson

Stockholm-Borgen Rotaryklubb har sedan 1991 lämnat ekonomiskt stöd till Frälsningsarméns humanitära verksamhet bland handikappade barn och ungdomar i Lettland.

Stödet har under alla år förmedlats genom frälsningsofficeren Else Andersson. Hon har f.ö. ur Carl XVI Gustafs hand fått motta Konungens förtjänstmedalj för sina insatser och även fått en utmärkelse från Lettlands president för detta arbete. (Inom parentes: Else är maka till klubbens Honorary Member Leif Andersson.)

Klubben har tidigare anordnat två studieresor till Lettland för att studera verksamheten och hjälpbehovet. Den första resan genomfördes i maj 1998 och den andra resan i maj 2004. Från båda dessa resor skrev jag korta reseberättelser som bl.a. återgetts i Frälsningsarméns tidskrift Stridsropet (nr 34/1998 och 00/2004). Reseberättelsen från 1998 publicerades även i klubbens jubileumsskrift 2002.

Den 10 - 13 september 2009 genomfördes en tredje klubbresa efter ungefär samma "koncept" som de tidigare resorna. Här följer en redogörelse för den senaste resan.

För att kunna jämföra utvecklingen under denna långa period har jag valt att även återge kortfattade referat av reseberättelserna från 1998 och 2004.

Förberedelser och avresa

1998 och 2004

I januari 1998 inbjöds Else Andersson till klubben för att berätta närmare om Frälsningsarméns hjälparbete i Lettland. Hennes engagerade beskrivning av hjälpbehovet och insatserna lämnade ingen oberörd. En insamling organiserades som inte bara gällde pengar till verksamheten utan också kläder, skor, hygienartiklar, skriv- och rit-material, leksaker med mera. Insamlingen gjordes inom klubbmedlemmarnas familjer samt släkt- och vänkrets, men även hos flera företag. Allt packades i sammanlagt 68 resväskor och andra emballage som skulle lämnas kvar i Lettland och fördelas mellan de olika skolor och institutioner som skulle besökas. Sammanlagt 68 kollin bagage med en vikt av 639 kilo checkades in utöver handbagage.

Klubbmedlemmen Torsten Andersson, tillika innehavare av resebyrå T.A. Travel, hade hos SAS och det samopererande lettiska flygbolaget Air Baltic utverkat "gratis övervikt", och bolagen bidrog därmed indirekt med drygt 11.000 kr till projektet. Resenärer 1998 var Leif och Else Andersson, Torsten Andersson och Märta Svedling, Sven Björk och Agneta Wahlman, Lennart och Ingrid Borg, Anders och Elvy Kågström, Ulf Arvidsson, Holger Bjärnlid, Björn Ström, C-G Tiselius och Janne Witzell.

Även inför resan 2004 besökte Else Andersson klubben och berättade om hjälpbehovet. Den insamling som gjordes av främst kläder och skor överträffade vida 1998 års resultat och endast en del av de insamlade persedlarna kunde medföras på flygplanet, resten levererades via båt ett par veckor senare tillsammans med en annan hjälpsändning från Frälsningsarmén. Ett stort antal begagnade datorer i gott skick samlades också in. Några av datorerna medfördes på flyget, de övriga skeppades över till Lettland. Från en svensk chokladtillverkare levererades stora mängder godis och Electrolux i Sverige skänkte med två nya tvättmaskiner, inklusive installation i Lettland. Skriv- och ritmaterial, hygienartiklar och leksaker hör också till det som samlades in.

Till förberedelsearbetet för resan hörde även att Lettlands ambassadör i Sverige Artis Bertulis bjöds in till klubben för att berätta om Lettland.

De 12 resenärerna checkade in sammanlagt 70 kollin med en vikt av totalt drygt 500 kilo utöver handbagage. Även denna gång hade researrangören T.A. Travel utverkat en rejäl "frivikt" (totalt 40 kg pp utöver handbagage) på flygplanet. I bagaget ingick 4 datorer och 31 kollin med i huvudsak kläder och skor samt ett antal kartonger med choklad.

Fyra av resedeltagarna 2004 var med även 1998: Leif och Else Andersson, Björn Ström och Ulf Arvidsson. För övriga åtta, Carl Erik och Monica Eriksson, Margareta Kleberg och Jonas Nilsson, Gunnar Edlund, Björn Ericson, Lennart Frick, och Lars Jilmstad var det en premiärresa, även om några av dem besökt Lettland tidigare i annat sammanhang.

2009

Möjligheterna att anordna en tredje klubbresa till Lettland började diskuteras i klubbens styrelse under hösten 2008. Efterhand som de visade sig finnas ett intresse inleddes förberedelser genom kontakter med Else Andersson och resebyrå T.A. Travel. Under våren 2009 kunde

ett preliminärt program presenteras för styrelsen och medlemmarna. Resan bestämdes till den 10 - 13 september. Resenärer denna gång var klubbpresidenten Margareta Kleberg med Jonas Nilsson (som båda deltog i resan 2004), Magnus Åkerman med hustrun Lena, Kjell Strömlid med Ann Bjurström samt Anders Berg, Dick Erixon, undertecknad och Else Andersson.

Liksom inför tidigare resor inbjöds Else Andersson till klubben för att berätta om Frälsningsarméns arbete bland handikappade barn i Lettland. Enligt henne hade barnens materiella situation successivt förbättrats över åren och något omedelbart behov av att samla in kläder, skor och leksaker m.m. fanns inte. I samråd med Else Andersson beslutades att årets resa i första hand skulle inriktas mot att kartlägga det framtida hjälpbehovet. Ett annat viktigt syfte med resan var att följa upp resultaten av de insatser som hittills gjorts årligen gjorts. Exempelvis har klubben genom vinlotterier bidragit med stöd på omkring 20.000 kr per år. Därutöver har klubben vid flera tillfällen gjort olika biståndsinsatser.

Klubbens styrelse beslutade att anslå SEK 20 000 extra som medfördes under resan av klubbens skattmästare Dick Erixon. Beloppet var avsett som en "reserv" för att täcka eventuella akuta hjälpbehov direkt på plats. Else Andersson använde en liten del av detta belopp för att i Sverige inköpa en viss typ av hudsalva, som används vid den barnmottagning som är lokaliserad i Frälsningsarméns högkvarter i Riga

Eftersom resenärerna skulle komma att träffa många barn vidtogs olika åtgärder för anskaffa choklad. Tyvärr gick det inte att få några varor gratis från den svenska chokladtillverkare som "sponsrade" resan 2004, utan inköp fick göras till s.k. fabrikspris. Genom klubbmedlemmen Jan Jaldelands idoga arbete fick dock klubben strax före avresan åtskilliga tiotal kilo choklad helt gratis från Brynhild-gruppen, som är importör av norska chokladfabrikat.

Dövskolan för barn i Riga

1998 och 2004

Skolan, som ligger centralt i staden, byggdes redan på 1800-talet. Lokalerna är mycket nedslitna. De var ursprungligen avsedda för 80 elever men nu finns där över 200 barn i åldrar från 7 till 15 år. Flertalet av barnen är från Riga och vistas endast dagtid i skolan, men många kommer från den omgivande landsbygden och bor i skolans internat. Alkoholism och fattigdom hos föräldrarna gör tillvaron svår för många av barnen. På skolan lämnades en del av "hjälpbagaget". Det övriga bagaget kom senare att fördelas mellan de olika platser som besöktes.

Dövskolans ledning arbetar under pressade ekonomiska förutsättningar men har trots detta gjort stora framsteg. Teckenspråket var förbjudet under den sovjetiska ockupationstiden men numera använder de flesta barnen teckenspråk. Förutom teoretisk undervisning finns utbildning i bl.a. trä- och syslöjd. Många exempel på stor hantverksskicklighet visades upp av stolta elever och lärare.

Vid besöket 1998 upplystes att sammanlagt 160 barn från denna skola under senare år besökt Sverige och fått delta i Frälsningsarméns lägerverksamhet. De har här fått träffa svenska barn med samma handikapp och bland annat fått lära sig teckenspråk. Frälsningsarmén har också bidragit till att en del barn fått genomgå hörselundersökningar och fått tillgång till hörselhjälpmedel.

Vid besöket 2004 var antalet elever var något mindre än 1998. Efter en sång- och musikföreställning i skolan aula följde en rundvandring. Vi kunde konstateras att skolans lokaler fortfarande var nedslitna. Däremot fanns en välutrustad sal för datorutbildning. Skolans entusiastiske datalärare berättade att alla elever får datautbildning och intresset för internet är mycket stort. Tyvärr sätter de ekonomiska förutsättningarna gränser för ungdomarnas möjligheter att få utlopp för sitt intresse. Än har man långt kvar till målsättningen att varje elev skall kunna få en egen dator.

Ett annat behov gäller kopieringsutrustning. Det finns ytterst lite tryckt pedagogiskt material för döva, varför lärarna framställer det mesta på egen hand. Belastningen på skolans två kopiatorer är därför hård och den äldre av apparaterna är mogen för utbyte på grund av täta driftstörningar.

På ett viktigt område kunde vi konstatera att Stockholm Borgens insatser gett resultat. I foajén stod två splitter nya tvättmaskiner, som klubbmedlemmen Björn Ström fått Electrolux i Sverige att leverera. Electrolux kommer också att svara för installationen. Många av barnen på skolan är internatelever. Det är lätt att inse vad två tvättmaskiner betyder för möjligheterna för barnen att ha rena kläder på sig, förutom att det arbetsbesparande för personalen.

2009

Skolgården bakom dövskolan i Riga.

Skolan tar fortfarande emot elever från hela Lettland, vilket innebär att många av barnen bor i internat. Vid rundvandringen i lokalerna fick vi denna gång även besöka internatbyggnaden, som ligger i direkt anslutning till skolan. Eleverna bor i något som närmast kan liknas vid sovsalar. Dessa salar ger ett opersonligt intryck genom att barnen inte tillåts sätta upp några affischer eller liknande på väggarna. Efter skoltid är barnen hänvisade till den asfalterade skolgården och till några dagrum i internatbyggnaden. Den moderna salen för dataundervisning, som var försedd med ett tiotal datorer av hög klass, får inte användas efter skoltid. Därmed har barnen inte tillgång till Internet på sin fritid.

Vi kunde konstatera att såväl den 170 år gamla skolbyggnaden i fyra plan som internatet var nymålat och uppfräschat på olika sätt. Även toalett- och hygienutrymmen var nyrenoverade och möblerna var i gott skick. Köket vid matserveringen i internatbyggnaden verkade också vara modernt utrustat. Skolans ledning berättade att den förhöjda materiella standarden i skolan berodde på att skolan under de senaste åren fått del av det ekonomiska uppsvinget i den lettiska samhällsekonomin. Nu var man dock mycket orolig för skolans framtid. Den lettiska offentliga sektorn står inför stora nedskärningar, det talas om storleksordningen 40 procent eller mer. Man hade ännu inte fått besked om skolans budget för 2010 men man räknade bl.a. med betydande personalminskningar. Bl.a. befارar man att många äldre lärare med hög kompetens kommer att "tvingas" i pension.

Klassrummen är mycket små.

Vidare hade elevantalet minskat under senare år. Man har nu ca 130 elever efter att tidigare haft ca 200 elever. Genom att ett system liknande den svenska "skolpengen" kommer att införas kan de ekonomiska problemen för skolan bli mycket stora.

Ett annat bekymmer var att skolan kanske måste flytta till nya lokaler. Skolbyggnaden ägs av Riga kommun, som aviserat att man har andra planer för byggnaden. Internatbyggnaden har en privat ägare och det pågår diskussioner om hyreshöjningar eller en alternativ användning även av denna byggnad. Detta gör att skolans ledning befinner sig i en mycket oviss lokalsituation.

Avslutningsvis frågade vi skolledningen om det fanns några mera konkreta utrustnings- eller andra behov där vi eventuellt skulle kunna bistå genom förmedling av Frälsningsarmén. Svaret blev att man gärna ville få tillgång till en mindre personbil för transporter, bl.a. av barnen till olika läkarbesök. Skolan har nu en mindre buss (sponsrad av en norsk givare) men man önskar alltså ett komplement till bussen. Vidare fanns behov av att anskaffa ny en träsvarv inklusive en ventilationsanläggning till skolans lokal för yrkesutbildning. Kostnaden kunder beräknas till ca 500 lat (motsvarande drygt 7 000 SEK). Cyklar och annan utrustning för olika fritidsaktiviteter nämndes också.

Sammanfattningsvis ansåg vi att skolans elever just nu har det förhållandevis bra rent materiellt. Det som oroar för framtiden är hur de kraftiga nedskärningarna av de offentliga utgifterna i Lettland kommer att påverka skolans verksamhet och därmed barnens situation. Dessa nedskärningar beräknas få effekt med början redan under hösten 2009.

Blindskolan för barn i Riga

1998 och 2004

Skolan för blinda och synskadade ligger i en förort till Riga och har en betydligt bättre standard än Dövstumskolan. Elevantalet är ungefär detsamma och även här är det de barn som bor i internatförläggningen som har det största materiella hjälpbehovet. Frälsningsarmén har förutom hjälp till enskilda barn vid skolan också bidragit till bl.a. en blindskriftmaskin - skolans enda. Flera av barnen har fått resa till Sverige på samma sätt som barnen vid Dövskolan.

Vid båda besöken bjöds vi på sång- och musikunderhållning. Därefter visades lokalerna av en stolt rektor, som 2004 bl.a. kunde berätta om en nybyggd flygelbyggnad som snart skulle tas i bruk, även om en hel del utrustning fortfarande fattades. Byggnaden kommer bl.a. att innehålla en datorsal. De synskadade barnen har stor nytta av datorer, bl.a. genom att man lätt kan använda mycket stor text på dataskärmen både vid skrift och vid läsning. Till skolan överlämnades tre datorer och ett antal kollar med främst kläder.

2009

Den förort till Riga där blindskolan ligger byggdes under den sovjetiska ockupationstiden och är anpassad till blinda och synskadade personer. I dessa kvarter bor företrädesvis personer med sådana handikapp. T.ex. finns det ledstänger längs många trottoarer och övergångsställena är utformade på ett visst sätt. Även områdets "kvartersbutik" är specialanpassad för blinda och synskadade. För oss svenskar kändes det märkligt att höra att man under sovjettiden tvångsförflyttade människor med samma handikapp till dessa kvarter.

Vid besöket på blindskolan gjorde vi samma iakttagelser som vid dövskolan, nämligen att lokalerna var nymålade och allmänt uppfräschade. Till det positiva intrycket bidrog att den nya flygelbyggnaden hade tagits i bruk. I källarplanet fanns bl.a. ett s.k. "gym". Internateleverna bodde i två-, tre- eller fyrbäddsrum av tämligen god standard och det fanns gott om dagrum. Denna gång fick vi inte någon sång- och musikföreställning "live", i stället fick vi se en videoupptagning från en sådan föreställning som presenterades med modern teknik.

Skolans rektor och några av hennes medarbetare gav ungefär samma bild som vi fått vid dövskolan, nämligen att man för dagen var tämligen nöjd med skolans materiella standard men att man såg framtiden an med oro. Stora ekonomiska nedskärningar är att vänta och det var mycket osäkert om hur detta skulle påverka verksamheten vid skolan.

På vår förfrågan uppgav skolledningen att man hade behov av någon eller några rullstolar eller rollatorer på de övre våningsplanen, eftersom några av eleverna var rörelsehindrade. I skolans gymlokal var en av träningsmaskinerna - ett löpband - i behov av reparation eller utbyte. Vidare ville man gärna skaffa en ny apparat för framställning av utbildningshjälpmedel i relief. En särskild sorts papper till apparaten

behövdes också. Papperet var dyrt att anskaffa i Lettland. Vi noterade dessa önskemål och Else Andersson berättade att rullstolar och rollatorer finns "i lager" hos Frälsningsarmén i Västerås och kommer att skickas till skolan vid en kommande hjälpsändning.

Vi lämnade blindskolan med samma intryck som från dövskolan, nämligen att skolans elever just nu har det förhållandevis bra rent materiellt, men att det som oroar för framtiden är hur de kraftiga nedskärningarna av de offentliga utgifterna i Lettland kommer att påverka skolans verksamhet och därmed barnens situation.

Rotarykontakter

1998 och 2004

Vid besöket i Högkvarteret 1998 fick vi också möta presidenterna i två lettiska Rotaryklubbar, affärsmannen Aivar Kalnins och advokaten Janis Valksans. Även Rotary var förbjudet under ockupationen men är under uppbyggnad i Lettland med sammanlagt sju klubbar, varav fyra i Riga. Det visade sig dessutom att Aivar Kalnins, i sin profession som affärsman, var medlem i det rådgivande organ som bildats i Lettland för stöd åt Frälsningsarméns humanitära verksamhet. Kontakterna mellan Rotary i Lettland och Sverige är således nu fördjupade.

Rotary har numera 16 klubbar i Lettland, varav fyra i Riga. 2004 besökte vi Riga

Det som var den sovjetiska ockupationsmaktens huvudbyggnad i gamla stan i Riga innehåller nu Lettlands finansdepartement.

Rotaryklubb vid deras ordinarie klubbsammanträde på torsdagskvällen. Klubben, som chartrades 1932 och rechartrades 1991, har sina möten på ett av Rigas bättre hotell.

Problemet med närvaron vid Rotarymöten är tydligen globalt. Enligt Rotarymatrikeln har klubben 41 medlemmar. Det visade sig att vår grupp om 12 personer kom att dominera mötet, eftersom hemmaklubben bara kunde mobilisera åtta egna medlemmar förutom en gästande rotarian samt aftonens föredragshållare. Vi fick emellertid ett mycket gästfritt bemötande och god mat. Föredragshållaren var den nyligen avgångne justitieministern Aidars Auseņes (vi fick senare höra att regeringsskiftet är relativt vanliga i Lettland), som till vår ära höll sitt föredrag om aktuella frågor i det lettiska lagstiftningsarbetet på utmärkt engelska.

En ytterligare rotarykontakt ägde rum vid besöket på Dövsolan i Valmiera 2004, då Maris Ruberts från den lokala rotaryklubben anslöt. Klubben chartrades 1996 och har 27 medlemmar. Maris Ruberts, som är regional undervisningschef, berättade bl.a. att även hans klubb stöder verksamheten vid skolan på olika sätt.

Till de sociala delarna av programmet kan, liksom 1998, räknas ett kvällsbesök på Operan i Riga samt en rundvandring i Rigas gamla stad, även denna gång under ledning av den utmärkte guiden Lauris Zubulis.

2009

Vi besökte ånyo Riga Rotaryklubbs kvällssammanträde. Den här gången var den lokala närvaron betydligt bättre, även om både ordinarie presidenten och vice presidenten hade förhinder. Sammanträdet leddes av en past president. Margareta Kleberg överlämnade vår klubbs standar och presenterade de svenska gästerna. Därefter lämnade vi en kort redogörelse om anledningen till vårt besök i landet.

Lettlands vetenskapsakademi finns nu i den skyskrapa som Stalin "skänkte" till lettiska folket. I byggnaden finns också SEB.

Mötesprogrammet utgjordes av att en inbjuden lettisk rotarian berättade om något socialt projekt, följt av en engagerad diskussion på lettiska. Mötet avslutades med en trevlig måltid.

I likhet med vid tidigare resor fanns ytterligare två sociala programpunkter. En av kvällarna bevistade vi en konsert i Rigas domkyrka, vars orgel är vida berömd. Konsertprogrammet omfattade, förutom orgelmusik, även sång med ackompanjemang. Den lettiske juristen Lauris Zubulis, som genom Else Anderssons kontakter blivit engagerad i den svenskfinansierade Baltiska Barnfonden, svarade ännu en gång för en mycket trevlig och sakkunnig guidning vid en rundvandring i Rigas gamla stad.

Besök på svenska ambassaden i Riga

2004

Genom förmedling av klubbmedlemmen Christer Ekberg, till vardags biträdande chef för Rikskriminalpolisen i Sverige, fick vi denna gång möjlighet att besöka den svenska ambassaden i Riga. Besöket var förberett av kriminalkommissarien Åke Holmberg, som är s.k. nordisk polissambandsman i Lettland och stationerad vid ambassaden. Det innebär att han representerar alla de fem nordiska poliskårerna vid

kontakter med lettiska myndigheter.

På ambassaden möttes vi av ambassadören Göran Håkansson samt av Åke Holmberg och ytterligare en svensk ambassadtjänsteman. Efter en angenäm lunch i ambassadens vackra matsal lämnade ambassadören en synnerligen välstrukturerad och intressant redogörelse för utvecklingen i Lettland. Det blev också rikligt med tillfälle till frågor och även en del information från Åke Holmberg. Ambassadör Håkansson visade ett stort intresse för Frälsningsarméns sociala arbete och klubbens stödjande insatser. Han har ännu inte hunnit besöka Skangal, men vi lämnade ambassaden med förvissningen om att den verksamhet som vi stöder numera även kommer att uppmärksammas "på diplomatisk nivå".

2009

Vi fick möjlighet att besöka ambassaden och under drygt en timma lyssna till och samtala med ambassadören Mats Staffansson och hans närmaste medarbetare, förste

Nio av delegationens tio personer utanför Sveriges ambasad.

ambassadsekreteraren Anna-Lisa Trulsson Evidon. Ännu en gång fick vi lyssna till en välstrukturerad och insiktsfull redogörelse för förhållandena i Lettland. Den ekonomiska krisen kastar en slagskugga över landet, som har många och svåra problem att möta. Den rysktalande minoritetens problem och de politiska förhållandena till det mäktiga grannlandet Ryssland var andra viktiga ämnesområden som diskuterades. Ambassadör Staffansson har ännu inte hunnit besökt Skangal eller närmare studera den svenska Frälsningsarméns insatser i Lettland, men vi mötte ett påtagligt intresse från ambassadens sida. Besöket bidrog utan tvekan till att ge oss en bättre förståelse för situationen i Lettland.

Dövskolan för barn i Valmiera

1998 och 2004

I samband med resan 1998 till Skangal gjordes ett kortare besök vid

Dövskolan i Valmiera. Bl.a. överlämnades flera klädpaket. 2004 fanns tid för ett längre besök vid skolan. Liksom förra gången möttes vi av skolans rektor Andris Turins, denna gång i sällskap med en företrädare för den lokala rotaryklubben (se ovan). Skolan inrättades redan 1875 och är således en av de äldsta i sitt slag. I dag har skolan ca 180 elever. Antalet lärare och pedagoger uppgår till ca 75 personer. Härtill kommer nära 50 anställda för olika serviceuppgifter. Valmieraskolan är med andra ord en stor anläggning.

Dövskolan i Valmiera på lettiska landsbygden, 10 mil nordost om Riga.

Förutom teoretisk undervisning har skolan inriktat sin verksamhet mot yrkesutbildning. Pojkarna utbildas främst till snickare medan flickorna utbildas för arbete inom konfektionsindustrin. Skolan har särskilda lokaler för denna yrkesutbildning. Många av eleverna vistas på skolan i internat. En särskild hörselcentral finns för bl.a. utprovning av hörselhjälpmedel.

Rektorn och några av hans medarbetare lämnade en utmärkt redogörelse för skolans verksamhet. Till de pedagogiska hjälpmedlen hör bl.a. ett antal datorer. Man är uppenbarligen mycket stolt över sin skola och dess traditioner, bl.a. har man iordningställt ett litet museum.

Förutom kläder mm samt konfekt överlämnades en penninggåva till skolan för att ge de internatboende eleverna möjlighet att resa till ett sommarläger.

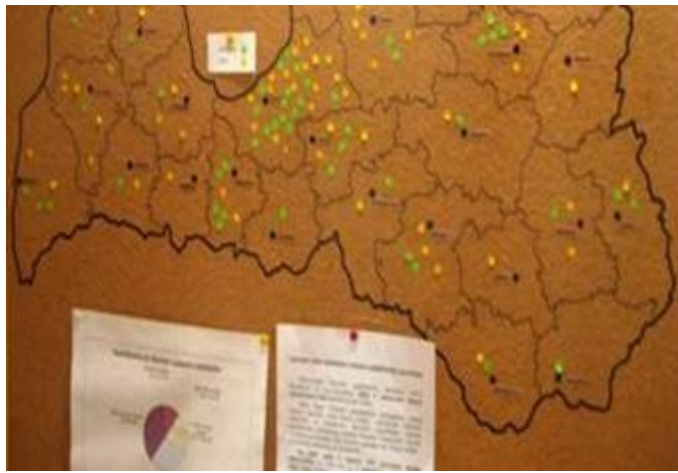
2009

Valmiera är en medelstor lettisk stad ca 10 mil nordost om Riga. Skolan har elever från hela landet och fungerar även som ett "utvecklingscentrum" för undervisning av döva och hörselskadade barn. I likhet med skolorna för blinda och döva i Riga har även Valmieraskolans elevunderlag minskat under senare år. F.n. finns 138 elever jämfört med ca 180 för drygt fem år sedan. Genom systemet med "elevpeng" har detta lett till minskade intäkter för skolan, trots att kostnader för lokaler m.m. inte går att nämnavärt påverka vid minskat elevantal.

Det ekonomiska stödet till skolan från bl.a. Frälsningsarmén har haft stor betydelse. Skolans datasal har t.ex. i huvudsak

finansierats med medel från Sverige. Man får också stöd från bl.a. Finland, Tyskland och USA. Även genom EU har skolan fått visst ekonomiskt stöd. Man har dock redan tvingats till vissa besparingar och skolans ledning befarar en mycket besvärlig ekonomisk situation framöver i samband med att Lettlands offentliga utgifter kommer att minska högst påtagligt.

Eleverna kommer från hela landet, vilket framgår av blupparna på denna väggkarta över Lettland. Gula är flickor, gröna är pojkar.

Skolan är inrymd i flera äldre byggnader som är relativt nyrenoverade. Ett annex med internatförläggning som vi besökte var dock i stort behov av en upprustning. Yrkesutbildningen bedrivs fortfarande mestadels inom snickeri och sömnad.

Några omedelbara behov av ekonomiskt bistånd till skolan redovisades inte, däremot är skolans ledning allvarligt oroad för framtiden.

Herrgården Skangal

1998 och 2004

Gården Skangal 11 mil nordost om Riga donerades 1994 av släkten Palme till Frälsningsarmén. På gården hade syskonen Claes, Catharina och Oloftillbringat sin barndoms somrar innan den sovjetiska armén tog över gården för militära ändamål. I samband med att släkten återfick gården reste Claes Palme dit och fann egendomen i djupt förfall. På flyget hem till Sverige kom han i kontakt med frälsningssoldaten Bertil Rodin. Vid det samtalet lades grunden till donationen och dagens Skangal.

Fortsättningen är väl känd genom en mängd press- radio- och TV-reportage. Ett omfattande restaureringsarbete igångsattes med hjälp av ytterligare donatorer och insamlingar. Hösten 1997 invigdes anläggningen av prinsessan Lilian. Nu finns skola och elevhem för 32 barn i åldrarna 7 - 14 år. Dessa barn kommer i huvudsak från hårt utsatta miljöer i trakten. En ny utvecklingsetapp pågår för fullt. De närmaste planerna omfattar ombyggnad av ett gammalt svinhus till skolhus, byggandet av ett mödrahem samt ekologisk lantbruksdrift.

1998 tyckte vi att Skangal verkade vara ett föredöme för hur denna typ av verksamhet skall bedrivas i ett främmande land. Många av bygdens arbetslösa har beretts arbete genom utbyggnaden, som har skett med hjälp även svensk platschef och andra experter samt i samarbete med svenska yrkesskoleelever från Dalarna. På kort tid har Frälsningsarmén fått igång en anläggning som kommer att tjäna som mönster på många olika sätt.

2004 blev besöket på Skangal betydligt kortare än beräknat på grund av vissa trafikstörningar. Det svenska föreståndarparet Margareta och Ingemar Wolf bjöd på en "snabb lunch" samt en "blyxt-visning" av

Skangal. Huvudbyggnaden är nu färdigrenoverad och mycket smakfullt inredd. Vi kunde vidare konstatera att det gamla svinhuset är ombyggt till en modern skolbyggnad med fina klassrum. På övervåningen finns en vacker och ändamålsenlig samlingssal. Elevhemmen håller samma goda standard som tidigare. Gräsmattor och trädgårdsgångar är anlagda och hela anläggningen andas lugn och harmoni.

Det sociala och arbetet fortsätter med oförminskad styrka och intrycken från 1998 gäller fortfarande.

2009

Besöket vid Skangal gav inte riktigt samma positiva känsla som vid tidigare tillfällen. Det pågick visserligen fortfarande vissa ombyggnader men planerna på ett mödrahem och den ekologiska lantbruksdriften verkade avlägsna. Förutom

Skangal. Huvudbyggnaden är nu i toppskick. skolhemsverksamheten verkade anläggningen närmast fungera som en "kurs- och konferensgård" för Frälsningsarmén, något som bekräftades av Else Andersson som några veckor före vår resa hade besök Skangal under en vecka och deltagit i en kurs i teckenspråket för föräldrar till döva barn. De dåliga allmänna kommunikationerna till Skangal bidrar säkert till att anläggningen inte utnyttjas i den omfattning som vore önskvärd.

Vid återresan från Skangal kunde vi på avstånd se några gamla sovjetiska kasernbyggnader som enligt uppgift inrymde en grupp socialt utslagna människor. Vi hade dock inte möjlighet att göra något besök där, men fick senare en närmare redogörelse för dessa människors livsbetingelser (se nedan).

Frälsningsarmens högkvarter

1998 och 2004

Frälsningsarméns högkvarter i Riga hade nyligen tagits i bruk då den sovjetiska ockupationen inträffade 1940. Frälsningsarméns verksamhet förbjöds och lokalen kom i 50 års tid att användas av ockupationsmyndigheterna. När verksamheten kunde återupptas vid självständigheten 1991 fanns ännu några frälsningssoldater kvar från tiden före ockupationen. Högkvarteret som bl.a. innehåller en större gudstjänstlokal håller 1998 sakta men säkert på att renoveras för att bli ett viktigt centrum för de nya frälsningssoldater som måste rekryteras

för att verksamheten skall kunna utvecklas.

Vid vårt besök 2004 på högkvarteret kunde vi konstatera att moderniseringen av högkvarteret kommit långt. Gudstjänstlokalen var klar och man hade inrett moderna kontors utrymmen för ledningen av verksamheten. Vi träffade den nye kårledaren för Frälsningsarmén i Lettland, dansken Henrik Andersen, och hade ett längre samtal med honom, bl.a. om Betanias framtid (se nedan).

2009

Från och med juni 2009 leds Frälsningsarméns verksamhet i Lettland av det svenska föreståndarparet Peter och Rut Baronowsky. Vi hade ett mer än timslångt samtal med dem, då de berättade allmänt om verksamheten, som bedrivs även på andra håll i landet än i Riga. Bilden var att det materiella hjälpbehovet är mycket stort redan i dag och sannolikt kommer att öka när de offentliga utgifterna i Lettland skärs ner.

Rut Baronowsky beskrev bl.a. den sociala misär som råder inom den grupp människor som bosatt sig i några övergivna ryska kaserner i närheten av Skangal. De flesta vuxna i gruppen, som totalt omfattar ett 50-tal personer varav ett 20-tal är barn och ungdomar, är svårt alkoholiserade och saknar arbete. Bostadssituationen för gruppen är miserabel, särskilt vintertid. De barn från gruppen som sporadiskt deltar i den kommunala skolundervisningen saknar ofta möjlighet att få äta lunch i skolan, eftersom eleverna numera måste betala en mindre summa för måltiden. Dessa barn får alltså se på medan de andra barnen äter. De sociala myndigheterna i trakten gör minimala insatser för gruppen, bl.a. beroende på alkoholismen och den höga kriminaliteten inom gruppen. Någon dag veckan kommer en del av barnen och kanske även några vuxna till Skangal för ett mål mat och för personlig hygien.

Vi från klubben hade som redovisats ovan inte möjlighet att göra ett besök på platsen. Däremot har vi diskuterat inbördes hur ett eventuellt ekonomiskt stöd till den utsatta gruppen skulle kunna vara utformat. Vi kom fram till att frågan får anstå till en diskussion inom klubben. Kärnfrågan är om klubbens stöd till handikappade barn ska utvecklas från att i första hand gälla fysiska handikapp till att även omfatta barn som riskerar att få sociala handikapp.

Mödravårdscentral

1998 och 2004

Vid Frälsningsarméns högkvarter i Riga finns numera även en

I Frälsningsarméns fastighet finns barn- och ungdomsmottagning.

Mödravårdscentral. Vid besöket och samtal med ansvariga för verksamheten, barnläkaren Guna Deksne och barnmorskan Daiga Bunka, kunde vi konstatera att centralen verkade mycket välskött. De som besöker centralen får betala efter "bärkraft". Enligt uppgift var centralen mycket uppskattad bland blivande mödrar i Riga och utgör ett viktigt komplement till de kommunala centraler som finns. Flera paket med bl.a. barnkläder och hygienartiklar överlämnades till centralens personal.

2009

I anslutning till besöket vid Frälsningsarméns högkvarter besökte vi den barnmottagning som finns i byggnaden. Vi träffade åter barnläkaren Guna Deksne som berättade att verksamheten numera är en ren mottagningsklinik och att efterfrågan på kliniken tjänster fortfarande är stor. Else Andersson överlämnade de barnsalvor som medförts från Sverige, för vilka Guna Deksne uttryckte sin stora tacksamhet.

Dagverksamhet i Betania

1998 och 2004

Betongförorterna från Stalintiden påminner på avstånd om svenska förorter men på närmare håll syns förfallet och misären tydligt. I en av dessa förorter några kilometer

Sovjetiska byggkomplex utanför Rigas centrum.

söder om Rigas centrum har Frälsningsarmén tillgång till ett stort, äldre trähus som tidigare använts som samlingslokal för olika ändamål. Nu kallas byggnaden för Betania och tjänar - förutom som gudstjänstlokal - även som central för Frälsningsarméns humanitära verksamhet i området. Hit kommer fattiga åldringar för att få ett mål mat i soppköket när pengarna tagit slut, förtvivlade kvinnor med barn på flykt undan männens våldsamheter i samband med alkoholism samt skolbarn som antingen saknar ett hem eller har olidliga hemförhållanden. Hit kom också en av områdets värsta "busar", en alkoholist och fruktad våldsman, svårt psykiskt och fysiskt nedgången. Alla får de någon form av hjälp: Ett mål mat eller tak över huvudet samt medmänsklighet och kanske till och med ett helt nytt liv! "Busen" är numera frälsningssoldat efter att ha genomgått de olika stadierna i den process som Frälsningsarméns grundare William Booth så framgångsrikt myntade som "soup, soap and salvation" (soppa, tvål och frälsning).

Vi besökte under några timmar Betania och fick en information om verksamheten där. En liten men hängiven skara frälsningssoldater med Jana Bunka i spetsen utför med Betania som bas ett beundransvärt arbete. Hjälpbehovet är till synes oändligt enbart i denna förort. Med utökade resurser skulle Frälsningsarmén kunna bedriva liknande insatser även i andra förorter till Riga.

Vid vårt besök 2004 kunde vi konstatera att förfallet i den förort där Betania ligger om möjligt var värre än 1998. Vi fick den här gången möjlighet att besöka några familjer i deras bostäder. Hälften av oss gick tillsammans med Else Andersson och en lettisk frälsningssoldat till några äldre trähus i området. En typisk bostadslägenhet i dessa hus består av ett rum och kök. Här kan bo en familj med flera barn och ofta även någon eller några från den äldre generationen. Isoleringen av lägenheterna är dålig och den enda värmekällan är gasspisen i köket.

Mängden filter och täcken som låg travade på sängar och skåp skvallrar

Vi åkte spårvagn ut till Betania.

om låga inomhustemperaturer vintertid. De sanitära förhållandena är eländiga med endast en kallvattenskran i köket. De elektriska installationerna förefaller närmast livsfarliga osv. Den andra besöksgruppen, som gick till några lägenheter i tegel- och betonghusen, mötte också smuts, fattigdom och byggnader i förfall.

Mitt i området reser sig Betanias stora träbyggnad. Jämfört med 1998 är byggnaden ommålad och delvis även renoverad invändigt. En helt ny annexbyggnad innehåller till hälften en större tvättstuga med tre

moderna tvättmaskiner och annan utrustning för klädvård. Den andra halvan av byggnaden innehåller duschar och andra hygienutrymmen. Allt är bekostat av finansmannen Roger Akelius, som gjort flera besök vid Betania och engagerat sig i anläggningens verksamhet.

I övrigt är "verksamhetsiden" med Betania oförändrad. Ett 10-tal barn bor mer eller mindre permanent på Betania och får kärleksfull omvårdnad av Jana Bunka och hennes medarbetare. De fattigaste i området utspisas dagligen genom ett sopp-kök, får hjälp med hygien och tvätt samt möjlighet att delta i gudstjänster och andakter.

Jana Bunka skall snart pensioneras från sin anställning och hon berättade om sin oro för den fortsatta verksamheten. Anläggningen skall stängas under några sommarmånader för att renoveras ytterligare. Några besked om vad som skall hända i framtiden med barnen och de anställda samt alla hjälpbehövande har hon ännu inte fått från sina överordnade i Frälsningsarmén.

Efter samtalen med Jana beslutades att vår rotaryklubb skall bekosta en lägervistelse utanför Riga för barnen och Jana när anläggningen stänger i sommar (2004). Vi lovade också att ta upp frågan om Betanias framtid med ledningen för Frälsningsarmén i Lettland (se nedan).

Ytterligare en humanitär insats beslutades, Jana berättade om en kvinna, T., som arbetar i Betanias kök och vars fortsatta anställning nu var osäker. T. är en ensamstående trebarnsmor med ett tragisk förflutet. Redan som åttaåring hade hon tvingats till prostitution. Hon misshandlades av sin förste make, lämnade honom och reste till Tjetjenien med en ny man. Denne försvann i detta av krig svårt härjade land och hon återvände med barnen till Lettland, där hon åter hamnade i prostitution innan hon så småningom kom till Betania under Janas beskydd. Om T. skulle förlora sitt arbete på Betania har hon inte längre råd att betala hyra för den lilla lägenhet där hon och barnen bor. Risken för att hon då återfaller i prostitution är stor.

Klubben har nu ställt sig som ekonomisk garant för T:s hyreskostnader, om hon förlorar sin inkomst. Åtagandet gäller tills vidare och under förutsättning att hon håller kontakt med Frälsningsarmén.

2009

Verksamheten vid Betania har numera en ny ledning och verksamhetens inriktning är delvis

Frälsningsarméns dagcenter, nu i upprustad träbyggnad.

förändrad. Det bor inte längre några barn på Betania. Det nya föreståndarparet från Frälsningsarmén har fokuserat verksamheten mot de socialt utslagna personer som finns i området. De flesta tillhör den rysktalande minoriteten och är därmed en kategori som fått ingen eller liten del av Lettlands ekonomiska uppsving.

Vid vårt besök fanns ett 50-tal personer som kommit till Betania för att få ett mål mat. Innan måltiden hade de deltagit i en gudstjänst. Några satt i matsalen medan andra väntade på sin tur genom att se på en videofilm med kristet budskap. Den manlige föreståndaren gav oss en livfull bild av den sociala situationen för personerna i området.

Frälsningsarméns insatser vid Betania är givetvis mycket behjärtansvärda på många sätt, men eftersom verksamheten numera inte har fokus på utsatta barn blir slutsatsen att vår klubb i framtiden

inte ska lämna någon särskild ekonomisk hjälp till anläggningen.

Pensionat nr 3

1998 och 2004

Pensionat nr 3 är en institution för ett 50-tal barn med svåra handikapp. Knappt 20

Pensionat nr 3 från utsidan.

av barnen är så svårt mentalt och fysiskt handikappade att de är totalt beroende av hjälp. Det är svårt att i ord beskriva den starka upplevelse som det innebär att få se dessa barn i sin institutionsmiljö.

Frälsningsarmén har emellertid under de senaste åren gjort stora insatser för att förbättra situationen för barnen på Pensionat nr 3. Genom att fästa myndigheternas uppmärksamhet på de tidvis vidriga och omänskliga förhållandena på pensionatet bl.a. genom ett reportage i svenska TV 4 - och genom direkta hjälpinsatser har en gradvis förbättring inletts. Lokalerna har rustats upp. Sommaren 1997 kunde de 16 svårast handikappade barnen genom Frälsningsarmén få tio dagars vistelse på ett sanatorium vid Östersjökusten. För många av barnen var detta första gången som de fick komma från institutionen. För sommaren 1998 planeras motsvarande aktivitet. Svensk personal med professionella kunskaper arbetar tidvis på pensionatet, främst för att utbilda den lettiska personalen.

Vid besöket 2004 kunde vi ännu en gång konstatera att det skett stora materiella förbättringar under de senaste sex åren. Skolans inredning var upprätsad, en särskild lokal och utrustning fanns för pedagogisk utveckling och den tjänstgörande föreståndaren visade sig vara en god representant för den mer humana människosyn som numera finns bland de anställda. Att Frälsningsarmén ägnat stor uppmärksamhet åt förhållandena på pensionatet har säkert bidragit till denna positiva utveckling.

Däremot är patienterna, från tonåren och en bit upp i åldrarna, fortfarande mycket tragiska människooden. De allra flesta är totalt hjälpberoende. Vid båda besöken överlämnade vi flera försändelser med kläder men också skriv- och ritmaterial samt choklad.

2009

Vid vårt besök på pensionatet bekräftades den positiva bild av den materiella

Hygienutrymmen är i gott skick efter upprustning.

utvecklingen som vi fått vid besöken på de övriga institutionerna. Lokalerna var nymålade, hygienutrymmena renoverade och möblemanget var i gott skick. Flertalet av de intagna befann sig utomhus i pensionatets trädgård. En mindre grupp satt inomhus och ägnade sig med stort engagemang åt terapiarbeten av olika slag. De med de svåraste handikappen vårdades också inomhus.

Pensionatets föreståndare numera av en kvinnlig läkare och har en högre personaltäthet än tidigare. Med tanke på de intagnas svåra psykiska och många gånger även fysiska handikapp är det svårt att se vilka materiella behov som föreligger. Vi såg t.ex. massor av leksaker och det fanns gott om skriv- och ritmaterial.

Föreståndaren
framförde dock ett
totalt av de intagna
var stort behov av

Sovsal för några av de boende.

nya skor inför vintern. Kostnaden beräknades till ca 4 000 SEK. I samråd med Else Andersson beslutade vi att omgående lösa denna fråga. Föreståndaren fick kvittera detta belopp direkt av klubbens kassör Dick Erixon. Hon växlar sedan pengarna och köper in skorna. Förutom kvitto på beloppet skickar hon ett fotografi på skorna via e-post till Else Andersson. Detta förfaringssätt har använts tidigare och fungerar till allas belåtenhet.

I övrigt bedömde vi att verksamheten vid Pensionat nr 3 fungerar på ett godtagbart sätt. Oron för kommande ekonomiska nedskärningar var dock påtaglig hos föreståndaren.

Syftet uppnått

1998 och 2004

När planeringen för besöken i Lettland påbörjades formulerades fyra syften med resan:

- *Att på plats kunna se vilken betydelse som hjälpinsatser hittills har haft.*
- *Att kunna bilda sig en uppfattning om kommande hjälpinsatser.*
- *Att få uppleva ett "nytt" grannland på ett annorlunda sätt än genom en vanlig turistresa.*
- *Att få utveckla Rotarygemenskapen såväl inom klubben som genom kontakter med Rotary i Lettland.*

Under återresan från Skangal till Riga flygplats på söndag eftermiddag, drygt två dygn efter ankomsten, kunde en enhällig grupp konstatera att samtliga syften med resan hade uppnåtts. Frälsningsarméns humanitära hjälpinsatser når fram till de bäst behövande men behovet av ökad hjälp på alla områden är mycket stort. Stockholm Borgen Rotaryklubb har genom resan fått inspiration till ytterligare insatser för att stödja Frälsningsarmén i dess viktiga arbete bland handikappade barn och ungdomar i Lettland.

Sammanfattningen av 2004 års resa är i huvudsak identisk med den från 1998. Till detta kommer de framsteg som gjorts på olika områden under sex år som gått mellan resorna.

Dessutom bör speciellt framhållas att Frälsningsarméns insatser inte bara är materiella. Engagemangen i fråga om utbildning och vägledning av lettisk personal är av avgörande betydelse för att skapa ett varmare humanitärt klimat vid alla de institutioner som vi besökte.

2009

Våra sammanfattande intryck från resan är att den positiva utvecklingen ytterligare har förstärkts sedan 2004. Samtliga institutioner för handikappade barn som vi besökte har rustats upp såväl materiellt som personellt och befinner sig på en standardnivå som i huvudsak torde vara godtagbar även i Sverige.

Det som inger oro är hur den ekonomiska utvecklingen i landet kommer att påverka dessa institutioner. Det finns en klar risk för att grupper som visserligen fått det bättre under senare år men som ändå är svaga, t.ex.

handikappade av olika slag, kommer att drabbas hårt av den nödvändiga ekonomiska saneringen av Lettlands ekonomi. Vi ser alltså ett behov av enstaka insatser i närtid men framför allt måste vi ha en beredskap för att bistå på olika sätt när bekymren börjar visa sig på allvar.

Jag vill sluta med att rikta ett stort tack till mina reskamrater som hjälpt mig i skrivandet med värdefulla påpekanden och korrekturläsning.

TEXT: *Ulf Arvidsson*

FOTO: *Dick Erixon*

Mer om resan finns på Dick Erixons blogg:

[På besök hos döva och blinda i Riga](#) och
[Lettland kontrasternas nation](#).

[Till Stockholm Borgen Rotaryklubb](#)